

1. Obiekt

KOSCIOL RZYM.-KAT. OB. KATEDRA PW. NMP.

WNIĘBOWIĘCIA

2. Czas powstania
Koniec XIII w.
4 ćw. XV w.

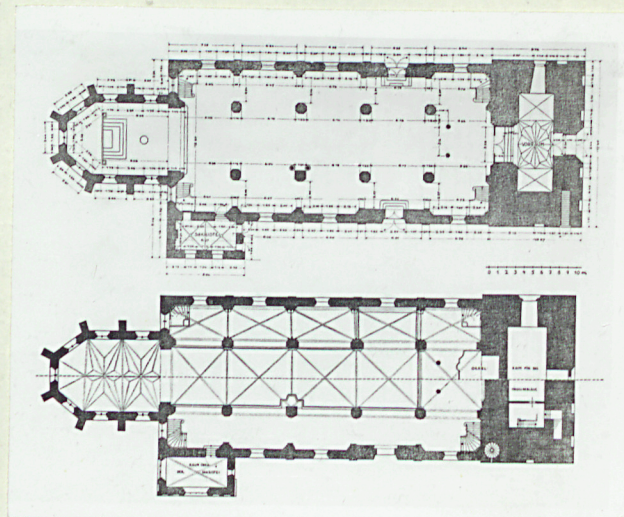
3. Miejscowość

GORZÓW WLKP.

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

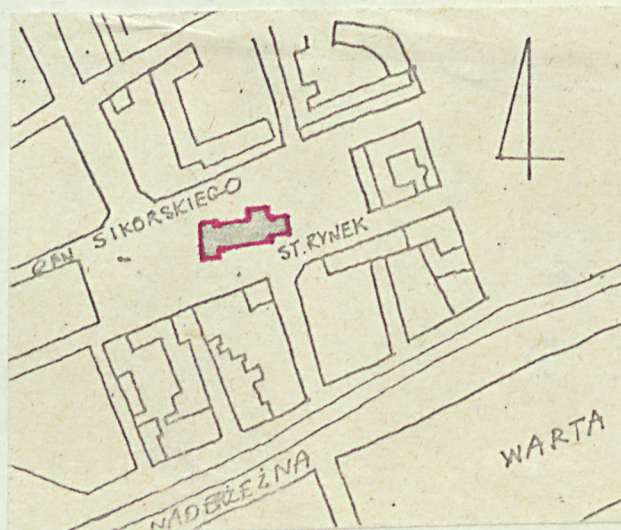
56774

9829/R

56779

56775

4. Adres

GORZÓW WLKP. ul. Obotrycka 10
66-400 Gorzów WLKP.
nr hipoteczny
tel. 233-58

5. Przynależność administracyjna

GORZÓW

województwo gorzowskie

gmina

pow. miński

6. Poprzednie nazwy miejscowości

LANDSBERG

7. Przynależność administracyjna
1 VI 1975

województwo zielonogórskie

powiat Gorzów

8. Właściciel i jego adres

Katedra pw. NMP w Gorzowie
Diecezja gorzowska, dekanat
Gorzów. 66-400 Gorzów WLKP.
ul. Obotrycka 10 tel. 233-58

9. Użytkownik i jego adres

J.W.

10. Rejestr zabytków

Nr 1/76 data 19.X.1976r.

KOK-J-11/54

15.01.1954

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu.

Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z 1298 r. kiedy to patronat nad farą przyjął nowo ufundowana kolegiata w Mysliborzu. Z XIV i XV w. pochodzą liczne wzmianki o fundacjach ołtarzy /14 ołtarzy/ przy czym w 1385 r. mówi się o ołtarzu św. Urbana ufundowanego do wnętrza kaplicy i w 1431 r. o ufundowaniu ołtarza do przebudowanej kaplicy. Wg historyków kościół zbudowano w formie bezprezbiterialnej hali pseudobazylikalnej z wieżą - w 4 ćw. XIII w. Około 1489 r. do elewacji wschodniej dobudowano prezbiterium /data na dwóch ceglach na wsch. elewacji/. W 1561 r. miała miejsce renowacja kościoła - i otynkowanie wnętrza. W 1566 r. wybudowano emporę organową. W 1583 r. wybudowano emporę sukienków. W 1598 r. ufundowano organy a w 1617 - stalle. W 1619 r. ufundowano ambonę. W 1621 r. przebudowano zwieńczenie wieży wznosząc 8 część. W 1708 r. zwieńczenie wieży zniszczone przez piorun. W 1726 r. zniesienie cmentarza przykościelnego i budowa bud. przy kościele. W 1801 r. remont okien. W 1821/2 przebudowa wnętrza - odnowienie ołtarza, założenie nowej empory i stall. Przebudowa południowej elewacji, która była zniszczona. W 1823/25 reperacja wieży. 1845 r. fundacja nowego ołtarza. W 1890 r. rozebranie bud. przy kościele. W 1902/3 pomalowanie wnętrza. W l. 1935/36 renowacja elewacji - wymiana fryzu na elewacji południowej. Kościół gotycki.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Kościół farny ob. Katedra, usytuowany jest na Rynku, w jego zachodniej części. Pierwotnie otoczony był cmentarzem. Orientowany.

Zbudowany z cegły w wiązaniu wendyjskim. Posadowiony częściowo na cokole z ciosów granitowych. Kapitele słupów nawy gł. ze stiuku. Detale konstrukcyjne i dekoracyjne z elementów ceramicznych. Wnętrze przykryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Więźba dachowa płatwiowo - kleszczowa ze stolcami i zastrzałami. Dach przykryty dachówką karpiówką układaną w koronkę. Dach wieży przykryty blachą miedzianą. Posadzka marmurowa. W oknach witraże. Stolarka drzwi deskowa z okuciami.

Założony na planie ^{chołm} silnie wydłużonego, pięcioprzęsłowego, trójnawowego prostokąta z dwuprzęsłowym zamkniętym trzema bokami sześcioboku. Od zachodu potężna wieża poprzecznie prostokątna do osi kościoła, nieco szersza od korpusu nawowego. Do wschodniego przęsła nawy północnej przylega prostokątna w rzucie zakrystia. Wymiary kościoła: korpus nawowy 37,50 x 17,60 m.

prezbiterium 13,00 x 10,00 m

wieża 17,60 x 10,57 m

zakrystia 8,84 x 4,18 m

Kościół jest trójnawową halą pseudobazylikalną przykrytą potężnym dachem dwuspadowym. Prezbiterium niższe od korpusu, przykryte również dachem dwuspadowym. Załamany ~~wieża~~ ^{chołm} ~~od wschodu~~. Trójkondygnacyjną wieżę przykrywa dach czterospadowy z ośmioboczną nastawą przykrytą cebulastym hełmem i zwieńczoną latarnią.

Elewacje podłużne gładkie, z płaskimi lizenami w miejscu przypór. Pomiedzy lizenami ostrołukowe dwudzielne okna z maswerkami. Na osiach drugiego przęsła od zachodu ostrołukowe portale o profilowanych ościeżach. Nad portalami okulusy. Całość wieńczy fryz złożony z ostrołukowych arkadek z motywem lilii pośrodku. Obrzeżonym silnie uproszczonymi motywami roślinnymi. Wschodnią elewację pierwotnej, bezchórowej hali, dzieliły trzy okna a całość wieńczył trójkątny szczyt rozczłonkowany blendami. Obecnie elewacja ta zasłonięta jest bryłą prezbiterium, którego mury opięte przyporami. Pomiedzy nimi ostrołukowe okna. Elewacje zakrystii gładkie, podzielone niewielkimi okienkami wieńczy fryz z półkolistych arkadek. Na elewacjach ślady rozbudowy zakrystii. Najbardziej bogatą i różnorodną dekorację uzyskały ściany wieży podzielone fryzami z wysuniętych warstw cegieł na trzy kondygnacje. Przyziemie z portalem na osi elewacji zachodniej, podzielone jest czterema wąskimi blendami - po dwie po obu stronach portalu i jedną blendą nad portalem. Elewacje drugiej kondygnacji podzielone parami wąskich blend z ostrołukowymi oknami na osiach. Elewacje trzeciej kondygnacji podzielone w układzie dwustrefowym rytmem bliźniaczych blend i okien w nieregularnym rozstawie. Elewacje górnej części wieży, gładkie z tarczą zegarową na osi fasady. Przy stosunkowo surowym, gładkim opracowaniu elewacji dekoracyjne rozwiązania zostały portale, których jest cztery. Portal w kruchcie wieżowej z kolumnkami ustawionymi w uskokowo rozwiązanych ościeżach reprezentuje romańskie tradycje. W portalu południowym i północnym profilowanie ościeży bardziej zagęszczone. Wprowadzone tu kolumnki o kielichowych kapitelach i talerzowych basach mają formy wałków lub migdałów a uskoki są płytkie, co powoduje zlewanie się profilowania. Portal przy zakrystii /ob. zamurowany/. Otrzymał profilowanie w postaci wklęsłów i wałków obiegających nieprzerwanie całe rozglifienie.

Wnętrze hali pseudobazylikalnej z wywyższoną nawą główną podzielone jest

14. Kubatura

15. Powierzchnia użytkowa

16. Przeznaczenie pierwotne

17. Urzycowanie obecne

Obiekt sakralny

Obiekt sakralny

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

Po 1945 r. prowadzono w kościele głównie prace wyposażeniowe i renowację wnętrza. Projekt renowacji wykonał architekt Klemens Wasilewicz w 1947 r. W l. 1947-1967 wykonano: 1/ pomalowanie ścian i wysklepek, z wprowadzeniem dekoracji roślinnej i figuralnej, 2/ uzupełniono ubytki w licu ścian, 3/ sukcesywnie wyposażano wnętrze w nowe sprzęty. W 1988 r. rozpoczęto prace remontowe kotłowni pod kościołem - prace te prowadzone są również aktualnie.

19. stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)

Wnętrze w stanie dobrym, natomiast na zewnątrz elewacja częściowo zniszczona. Na elewacji południowej ubytki w spoinach i miejscami zmuśzające lico cegieł. Zniszczone rury spustowe. Renowacji wymagają też XIX-wieczne witraże.

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Konieczna jest renowacja elewacji z uzupełnieniem spoin, punktowej wymiany ceglanego lica. Pilnej wymiany wymagają opierzenia blacharskie.

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowania)

- 1/ Riedel, Codex Diplomaticus Brandenburgensis Berlin 1859, A. XVIII 443, A, XVIII 395, 398, 400
- 2/ R. Eckert, Geschichte von Landsberg Stedt und Kreis. Landsberg 1890-1891. /Registergs, s.24, 30, 32, 36, 42, 46 i inne.
- 3/ Akta Nadzoru Budowlanego z lat 1890-1937, WAP Gorzów Wlkp. sygn. 13597.

22. Bibliografia

- 1/ G. Koniak, Die Pfarrkirche St. Marren in Landsberg w: Die Nevmark NF. 1925 r. H. 2.
- 2/ Die Kunstdenkmaler der Provinz Brandenburg. Kreis Landsberg. Berlin 1937 r. s. 87-90.
- 3/ Szczęsny Skibiński, Kościół farny z XIII w. w Gorzowie Wlkp. w: KAIU t. XIII z. 3. W-wa 1968 r. s.

23. Źródła ikonograficzne i fotogramy (rodzaj, miejsca przechowania, sygnatury)

1. Rzuty, przekroje i widoki kościoła sprzed 1937 r. wzniesione w: Die Kunstdenkmaler der Provinz Brandenburg op. cit. s. 90, 91, 92, 93, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184.
2. Rysunek pd. elewacji - projekt renowacji z XIX w. oraz rysunki dot. przebudowy wnętrza wieży i detale w ANB w WAP, Gorzów - syg. 13597.

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst mgr Kazimiera Kalita-Skwirzyńska 1989 r.

imię, nazwisko, data, podpis

plan, rysunki

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowania negatywów

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

1. Miejscowość

Gorzów Wlkp.

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Kościół Rzym.-Kat.
ob. Katedra

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. z p. 13, foto

na trzy nawy przy pomocy czterech par gładkich, ośmiobocznych filarów wspierających arkady nawy głównej i sklepienia naw bocznych. Cechą charakterystyczną układu wnętrza jest archaiczny system przęseł kwadratowych w nawie gł. i prostokątnych w nawach bocznych i nowatorsk. jak na 4 ćw. XIII w. na terenie Pomorza Zachodniego - rozwiązanie wnętrza w formie barokowej hali. Nawę gł. przykrywa sklepienie krzyżowo-żebrowe. Żebra spływają na ściany w postaci triady krótkich słupek. Natomiast żebra sklepień naw bocznych spływają na filary przyściennie opierając się na słupkach wiszących. W narożnikach naw bocznych żebra podtrzymywane są przez cienkie, schodzące do posadzki okrągłe słupki o talerzowych bosach. Na wysokości oporu sklepień nawy bocznej poprowadzono fryz płytkowy. Stanowi on delikatny podział architektoniczny wewnętrzne-go lica ścian naw bocznych. Fryz ten złożony jest z kwadratowych płytek, z których każda zawiera motyw palmet z cienkimi krzyżującymi się łodyżkami i płaskimi liśćmi. Na sklepieniu zakrystii dwa zworniki; na jednym z nich przedstawione są dwa antytetycznie ustawione ptaki, na drugim motyw Agnos Dei. Wsporniki słupek nawy głównej ozdobione liśćmi dębu, potraktowanymi schematycznie - wykonane w stiuku. Żebra sklepienne operują dwoma profilami; trapezowym z półkolistymi wklęsłkami z obu stron /w zakrystii/ i trójlistnym o wydłużonej migdałowej części środkowej z małym noskiem u dołu, ujętej po bokach w dwa ćwierćwałki w korpusie. Słupki narożne spoczywają na talerzowych bazach.

Wypożyczenie. Z pierwotnego, bogatego wyposażenia kościoła /wymienionego w inwentarzu zabytków pow. Gorzów z 1937 r./ pozostało bardzo niewiele. Do niewątpliwie najcenniejszych zabytków należą:

- 1/ grupa rzeźb z Ukrzyżowania w łuku tęczowym złożona z drewnianych rzeźb krucyfiksu, figury Marii i Jana - datowane na koniec XV wieku.
- 2/ drewniany ołtarz boczny /nawa północna/ tryptyk z przedstawieniem Ostatniej Wieczerzy w predelli, Ukrzyżowania w polu centralnym i 12 apostołów w bocznych skrzydłach. W zwieńczeniu nastawy - Jonasz w paszczy wieloryba. Tryptyk datowany jest na l. ok. 1600, natomiast rzeźby w skrzydłach bocznych na 2 poł. XV wieku. Pierwotne odwrocie skrzydeł pokryte było malowidłami. Ponadto we wnętrzu zachowało się;
1/ Krucyfix drewniany z XIX w. przy ołtarzu gł. 2/ Krucyfix drewno polichromowane z p. XX w. w kruchcie podwieżowej, 3/ obraz olejny o tematyce biblijnej z XIX w. na zach. ścianie nawy południowej, 4/ dwa witraże figuralne z przedstawieniem Męki Chrystusa i Matkę Boską z k. XIX w. we wschodnich oknach naw bocznych, 5/ chrzcielnica z białego kamienia z p. XX w. w kruchcie podwieżowej, 6/ 6 lichtarzy elektrycznych z pocz. XX w. stop metali /na ołtarzu gł./, 7/ duży lichtarz z XIX w. w prezbiterium, 8/ lampka wieczna z XIX w. w prezbiterium. Pozostałe elementy wyposażenia takie jak: ołtarz główny i ołtarze boczne, ambona, ławki, stalle i polichromie, witraże powstały po 1945 r. Większość sprzętów powstało w l. 1947 - 1959 wg projektu architekta Klemensa Wasiewicza. Witraże wykonał W. Ostrzałek w l. 1966/67.

Instalacja elektryczna, wod.-kan. i c.o.

Wkładkę założył: K. Kalita Skwirzyńska 07.89r.
(imię, nazwisko, data)

Wzór ODZ 1978 r.

Miejsce przechowywania negatywów: PP PKZ O/Szczecin

56773

56780

56782

56784

56785

84410